

Belokonszko birtok

I.

A nap sokáig nézegette a vendégszoba ablakait az üres őszi parkon keresztül. A steppe fölött az üres őszi csendben károgó varjak lakodalmat ültek. — Ebben a házban töltötte egész életét, most pedig el kell mennie, mindörökre: maga Ivan Koluturov elnök hozta az utolsó parancsot, a konyhába pedig már beköltöztek amazok, az idegenek.

Reggel a kéklő virradattal kelt, a nap aranyosan, világosan vonult végig a végtelen kék égbolton; valaha falkavadászatot rendeztek, nyulakra agarásztak ilyen napokon. A földeken most minden pusza és meztelen, holt rozsszárak meredeznek, bizonyára már farkasok is üvöltöznek. A főbejáratnál még az este vörös feliratot szegeztek ki: »Belokonszkói szegénybizottság«, és egész éjszaka lármáztak a termekben. A vendégszoba még úgy áll mint azelőtt, a dolgozószobában az üveg mögött még mindig ragyog a könyvek aranyozott fedele, — ó könyvek! hát eltűnik a bennetek rejlő méreg és gyönyör?

Prozorovszki herceg reggel a kéklő virradattal kelt és a földekre ment, egész nap bolyongott, ivott az utolsó őszi borból és meghallgatta a varjúlakodalmat: gyermekkorában ha ilyen madárvonulást látott, összecsapta tenyerét és éktelenül kiáltozott: »Hej, az én lakodalmamra jöjjetek! Hej, az én lakodalmamra jöjjetek!« — Soha nem ült lakodalmat, már számlálhatja napjait, a szerelemnek élt, sok volt a szerelem, volt fájdalom és megmaradt a bánat. Megmérgezték a moszkvai Povarszka, a könyvek és a nők — szomorú volt Belokonszko ősszel, az őst mindig itt töltötte. Bolyongott az úttalan pusza földeken, a völgyekben nyárfák vöröslöttek, a ritkuló park violaszín foltjai között a ház fehérlett. Mérhetetlenül távol voltak a kék kristályos messzeségek. Halán-téka már tar és ősz, nincs megállás, nincs visszatérés.

A földeken őseredeti örök paraszttal találkozott, bőrbekecsben ült zsákokkal megrakott szekéren — levette kalapját, megállította gebéjét, amíg elhalad mellette — az úr.

— Üdvöz légy fenség, — cuppantott egyet, megrántotta a gyep-
lőt, indított, majd újra megállította a kocsit és visszakiáltott: —
Hallod-e uram! Mondanák valamit.

Visszament. A paraszt arcát szőr nőtte be, ráncos volt, vén.

— Mitévő leszel most uram?

— Nehéz azt megmondani.

— Mikor mész el? ... A búzát leveszik — a szegénybizottsá-
gok. Nincs gyufa, sem más — fáklyát égetek... Nem engedik a
búzát eladni — hallod-e — lopva szállítom az állomásra. Moszk-
vából jöttem... harmincötért adom, har-minc-öt-ért!... Az ám, de
mit vehetsz a pénzen?... Egyébként vígan élünk, mégis nagyon
vígan vagyunk!... Gyűjts rá uram.

Nem dohányzott, mégis sodort egyet a kapadohányból. Kör-
nyeskörül a steppe, senki sem látja, tudja, hogy a paraszt saj-
nálja. Kézszorítással elbúcsúzott tőle, hirtelen sarkonfordult, haza-
ment, a halastó a parkban olyan volt, mint egy kék tükör — a
halastóban mindig hideg a víz és átlátszó akár az üveg. Még nincs
itt az ideje, hogy egészen befagyjon. A nap már nyugat felé haj-
lott.

A dolgozószobába ment, az asztal mellé ült, kinyitotta a leve-
lesládikót — egy egész élet, — nem viheti magával. Kirázta a lá-
dikó tartalmát az asztalra, átment a vendégszobába a kandallóhoz.
Az albumos asztalkán egy köcsög tej állt és kenyér. Begyűjtött a
kandallóba, elégette a papirosokat, a kandalló mellé állt, tejet
ivott és kenyeret evett — napközben megéhezett. Már kéklő esti
árnyak osontak a szobába, az ablakok előtt ibolyaszín füst lebe-
gett. A kandallóban sápadtan égett a tűz. A tej nem friss, a ke-
nyér száraz.

A csöndes folyosón csizmák döngtek, belépett Ivan Kolotu-
rov, az elnök, köpenyben, revolver az övében — Ivan Koloturov:
— gyermekkorukban együtt játszottak, később értelmes, dolgos
paraszt, jó gazda volt. Szótlanul egy papirost adott át és megállt
a szoba közepén.

Ez volt a papirosra gépelve:

»Prozorovszki földesúrnak. A belokonszki szegénybizottság el-
rendeli, hogy haladéktalanul hagyja el Belokonszko szovjet bir-
tokot és a járás határát. Iv. Koloturov, elnök.«

— Hát persze. Ma este elmegyek.

— Lovat nem kap.

— Gyalog megyek.

— Ahogy jönnek látja. Semmit se vigyen magával — sarkon-
fordult, egy pillanatig háttal állt feléje, majd elment.

Éppen ebben a pillanatban háromnegyedet ütött az óra — az
az óra, amelyet Kuvaldin tizennyolcadik századbéli mester készí-

tett és Moszkvában, a kreml-i palotában is volt, majd a Vadkovszki hercegekkel bejárta a Kaukázust — vajon hányszor tik-takolt, amíg két évszázad elmúlt? Odaült az ablak mellé, nézte a ritkuló parkot, egy óra hosszat ült mozdulatlanul az ablak márványlapjára támaszkodva, gondolkodott, emlékezett. Elmékedését Koluturov szakította meg — két legénnyel jött, átmentek a dolgozószobába, szótlánul nekifeszültek az íróasztalnak, hogy felemeljék, valami döngött.

Felkelt, sietve fölvette bő, sűrű felöltőjét, föltette nemezei kalapját, kiment a teraszra át, susogó faleveleken taposva végigment a gazdaságon, elhaladt a lóistálló, a pálinkafőző előtt, leereszkedett a völgybe, a másik végén újra felkapaszkodott, elfáradt és megállapította, hogy nem kell sietnie — huszonnégy verszet kell mennie, életében először gyalogszerrel. Lényegében milyen egyszerű minden — és milyen szörnyű a maga egyszerűségében.

A nap már elbújt a föld mögött, nyugat felé vörösen égett. Az utolsó varjúlakodalom is elszállt fölötté és őszi csend terült el a steppén. Egyenletesen, frissen lépkedett a steppe pusztá útján. Életében először ment így, ilyen lassan, minden nélkül, anélkül, hogy tudná, hová és miért. Valahol, nagyon messze, kutyák ugattak. Sötét lett, kemény fagyos, hallgatag őszi éjszaka.

Nyolc verszetet megtett frissen, észrevétlenül, akkor megállt egy pillanatra — hogy megkösse cipőfűzőjét — és hirtelen mérhetetlen fáradtságot érzett, úgy érezte, hogy lábai leszakadnak, — aznap már negyven verszetet bolyongott. Mahnitka falu feküdt előtte; ifjú korában, mint egyetemi hallgató, többször idehajtattott a faluba, egy katonára feleségéhez és titokban náha, vele hált, — most nem megy el hozzá, nem menne el semmiért a világon. Az óriási szalmakazlakkal körülvett falu a földhöz lapult, gabona és trágyabűzt árasztott. Kutyaugatás fogadta, a kutyák, egész falkára való, mint sötét foltok gurultak elő egészen a lábáig.

Bekopogott az első kalyiba ablakán — benn fáklya égett, piszálkolt. Nem szóltak ki rögtön.

- Ki az?
- Engedjétek meg, jó emberek, hogy megháljak.
- Ki vagy?
- Vándor.
- Várj, rögtön.

Rózsaszín gatyában, mezítláb, fáklyával a kezében kijött a paraszt, rávilágított, végignézte.

- Fenséges herceg!? Befellegzett? No, gyere.

Jókora nyaláb szalmát terített a földre, tücsök ciripelt, korom és trágya bűzlött.

- Feküdj le herceg és aludj isten hírével.

A paraszt megrakta a tüzet, felsóhajtott, az asszony odasúgott neki valamit, a paraszt felmordult, majd hangosan így szólt:

— Herceg! Aludj, de reggel, virradat előtt tűnj el, hogy ne lássanak. Magad is tudod, hogy viharos idöket élünk... Mégis csak úr vagy. Az uraskodásnak véget kell vetni. Az asszony majd felkölt... Te csak aludj.

Tücsök ciripelt, a sarokban malacok rőfögtek. Ruhástól lefeküdt, kabátját a feje alá gyúrte, a nyakához kapott és menten megfogott egy csótányt. A süket steppén, búza- és szalmakazlak között, tetves, bolhás, poloskás, csótányos, kormos, füstös, bűzös kalyibák között, amelyekben együtt él ember, borjú és disznó, pusztá szalmán feküdt a herceg, forgolódott a bolhák miatt és arra gondolt, hogy néhány évszázad múlva az emberek olyan szeretettel, bánattal és gyöngédséggel írnak ezekről a napokról, mint az emberi szellem legnagyoszerűbb, leggyönyörűbb megnyilvánulásának napjairól. Egy malac közeledett feléje, megszaglásztá majd továbbment. Egy alacsonyan ragyogó csillag bekandikált az ablakon — végtelen ez a világ. A faluban kukorékolni kezdtek a kakasok.

Észre sem vette, hogyan aludt el. Reggel az asszony felkötötte és kivezette a hátsó ajtón. Kék, hideg hajnal volt, a fűre szürkés-kék dér telepedett. Felgyúrte felöltöje gallérját, botjával hadonászva sietösen útnak indult. Az ég szerfölött mély és kék volt. A vasútállomáson csempészekkel együtt befurakodott egy tehervagonba a liszteszákok közé és fehér lisztporosan a falhoz lapulva elindult — Moszkva felé.

II.

Ivan Koloturov elnök húsz évig kapirgálta kis földjét, mindig virradat előtt kelt és dolgozott — kapált, boronált, csépelte, ácsolt, barkácsolt — nagy, kemény bütykös kezével mindig csak dolgozott. Reggelente felszerelte magát krumplival és kenyérrel és elment a kalibából, hogy valamit csináljon — fával, kövel, vassal, földdel, jószággal. Dolgos, becsületes, értelmes paraszt volt, Még 905-ben megtudta a (a vasútról jövet felvett kocsijára egy kaputos mesterembert), hogy isten előtt mindenki egyenlő, hogy a föld az övék, a parasztoké, a földesurak ellopták tőlük, és hogy elkövetkezik az idö, amikor munkához kell látni. Ivan Koloturov nem nagyon értette, hogy mit kell tenni, de amikor bekövetkezett a forradalom és a steppéig is eljutott, elsőnek állt talpra, hogy munkához lásson. És szomorú volt, bánatos. Mindent becsületesen akart végezni, — de csak két kezével tudott dolgozni, — kapálni, szántani, barkácsolni, — csak izmaival tudott dolgozni. Beválasztották a falu tanácsába — megszokta, hogy virradat előtt kel és rögtön munkához lát, most kénytelen volt tíz óráig tétlenkedni, tizkor elment a tanácsba és a legnagyobb igyekezettel papirosokat írt alá — de ez nem volt munka, a papirosokat akarata nélkül

küldözgették, nem értette meg, csak aláírta őket. Dolgozni akart. Tavasszal hazament — szántani. Ősszel a szegénybizottság elnökévé választották, odaköltözött a herceg birtokára, fölvette bátyja katonaköpenyét és revolvert kötött az oldalára.

Esténként, amikor hazatért, az asszony komoran fogadta, dühösen tett-vett, főzte a kását. A gyermekek a kemencepadkán ültek, a sarokban malacok rőfögtek. A fáklya füstölgött.

— Lám, az úri falatok után már enni sem akarsz velünk! Ūr lettél.

Szóltanul ült a padkán az ikonok alatt.

— Nézd meg, kivel szűröd össze a levet? Csupa ellenség verődött össze, egytől-egyig ellenségek.

— Hallgass, te ostoba. Nem értesz hozzá, hát hallgass.

— Szégyelsz engem, bujkálsz előlem.

— Gyere, éljünk együtt.

— Nem akarok.

— Ostoba.

— Már megtanultál ugatni... Zabálj kását! Vagy az úri disznóhús már elszoktatott tőle?

Igaza van, már jóllakott és eltalálta — disznóhússal. Zihálva kapkodott levegő után.

— Mégis csak ostoba vagy.

Azért jött, hogy elbeszélgesen a gazdaságról, hogy szót válthasson valakivel. Elment minden nélkül. Az asszony éppen a legfájdalmasabb pontján érte — minden tekintélyesebb paraszt félrehúzódott, a bizottságban csak azok jöttek össze, akiknek nem volt vesztenivalójuk. Végigment a falun, a parkon, a lóistállóban világosságott látott, betért, hogy lássa, kik vannak ott — legények gyűltek össze és játszottak, dohányoztak, egy ideig állt, majd komoran megszólalt:

— Nem jól kezdtétek gyerekek. Még majd felgyújtjátok.

— Hát aztán. Mit óvod más vagyónát.

— Nem másé, a miénk.

Megfordult, elment. Háta mögül utána kiáltottak:

— Iván bácsi! Nálad van-e a pálinkafőző pince kulcsa? Ott van még szesz, — ha nem adod a kulcsot, betörjük az ajtót!

A házban csend volt és sötétség, a herceg még a vendégszobában lakott. Szörnyű és különös volt a sok nagy szoba. Betért az irodába, az egykori ebédlőbe és lámpát gyújtott. Mindig csak a tisztasággal törődött — a padlón csizmákról levált sárdarabok heverték, sehogyan sem tudta megérteni, hogy az úri csizma mért

nem hagy nyomot. Letérdelt, összeszedegette a padlóról a sárdarabokat és kidobta az ablakon, seprőt hozott és felsöpört. A konyhába ment, ruhástól végigfeküdt egy padon, sokáig nem tudott elaludni.

Reggel felkelt, a többiek még aludtak, és elindult a birtokon. A lóistállóban még mindig játszottak a legények.

— Miért nem alszol?

— Már kialudtam magam.

Felköltötte a marhapásztorokat. Szemjon marhapásztor kijött az istátállóból, megállt, vakarózott, éktelenül káromkodott, zúgolódott, hogy felköltötték és rámondott:

— Ne törődj más dolgával. Magam is jól tudom, mikor kell felkelni.

Kék, derült fagyos hajnal volt. A vendégszobából világosság látszott, látta, hogy a herceg végigment a teraszon és elindult a steppe felé.

Tíz órakor beült az irodába és a legkínosabb — véleménye szerint egyúttal a leghaszontalanabb — munkához látott; — listát állított össze, hogy melyik parasztnak mennyi a búzája, rozsja, — haszontalan munka, mert a faluban mindenki betéve tudta, hogy kinek miből mennyije van — és kínos azért, mert nagyon sokat kellett írni. A városból telefonáltak és megparancsolták, hogy a herceg költözködjék ki. Egy egész óra hosszat kocogott a gépen — parancsot írt a hercegnek.

Este elment a herceg. Taszigálni kezdték a bútort, az íróasztalról letépték a furnirt. Az órát át akarták vinni az irodába, de valaki észrevette, hogy csak egy mutatója van — senki sem tudta, hogy Kuvaldin régi óráinak csak egy mutató kellett, amely öt percenként mozdult, bizonyára azért, mert a régi időkben még nem takarékoskodtak a percekkel — valaki azt mondta, hogy vegyék ki az órát tokjából és Ivan Koloturov megparancsolta:

— Vedd ki az órát a tokból. Mondd meg az asztalosnak, csináljon bele polcokat, jó lesz irodaszekrénynek. De a lábatokkal, a lábatokkal ne döngjete.

Este előfutott az asszony. Esemény volt a faluban: a múlt éjszaka megerőszkoltak egy lányt — nem tudják helybeli vagy moszkvai volt-e, azok közül, akik lisztért jöttek. Az asszony a bizottságbeliekre támadt. Az ablak alá állt és hangos szóval pocskondiázta őket. Ivan Koloturov nyakonragadta, elkergette, az asszony sírva elment.

Már egészen besötétedett, a házban csend uralkodott, kint a marhapásztorok ordítva daloltak. Átment a dolgozószobába, a dívánra ült, próbálgatta, milyen puha, rábukkant az otfelejtett vilamos zseblámpára, játszadozott vele, megvilágította a falakat, a vendégszoba padlóján megpillantotta az órát — mitevő legyen vele? — elvitte és az árnyékszékbe dobta. A ház másik végén be-

rontottak a legények, valaki belecsapott a zongorába. Ivan Koluturov el akarta kergetni őket, hogy ne csináljanak rendetlenséget. Nem volt rá mersze. Hirtelen nagyon megsajnálta önmagát és feleségét, hazakíváncozott a kemence mellé.

Megkongatták a harangot — vacsorára. Lopva a pincébe osont szeszért, megtöltött egy kancsót, felhajtotta, sikerült bezárnia a pinceajtót, de nem jutott hazáig, elterült a parkban, sokáig feküdt, hiába igyekezett talpra állni, egyre csak beszélni akart, megmagyarázni valamit — de elaludt. Fekete, kemény őszi éjszaka terült a sivár, hideg, vad steppére.

Szaratov, 1918 október.

